

© Драшкович А. І.

Драшкович А. І. – здобувач кафедри соціальних теорій ІІПО ОНУ імені І.І. Мечникова

УДК 364 : 323.21(477)

ФАКТОРИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

У статті розглянуто фактори підвищення ефективності політичного рішення. Зокрема, аналізуються питання легітимності влади, розробки та впровадження демократичних механізмів політичної взаємодії між державою та суспільством, трансформації ролі держави під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів в політичному та економічному просторах. Особливу увагу приділено розвитку громадянського суспільства, підвищенню рівня участі громадян у процесі розробки, прийняття та реалізації політичного рішення.

Ключові слова: політичне рішення, політична участь громадян, громадянське суспільство, політичний вибір

В статье рассматриваются факторы повышения эффективности политического решения. В частности, анализируются вопросы легитимности власти, разработки и внедрения демократических механизмов политического взаимодействия между государством и обществом, трансформации роли государства под влиянием глобализационных и интеграционных процессов в политической и экономической пространствах. Особое внимание уделено развитию гражданского общества, повышению уровня участия граждан в процессе разработки, принятия и реализации политического решения.

Ключевые слова: политическое решение, политическое участие граждан, гражданское общество, политический выбор

The article deals with factors enhancing political decision. Particularly, the question of legitimacy of power, design and implement democratics mechanisms for political cooperation between state and society, the transformation of the role of the state under the influence of globalization and integration processes in the political and economic space. Particular attention is paid to the development of civil society, raise public participation in the development, adoption and implementation of political decisions.

Keywords: political decision, political participation, civil society, political choice.

Важливою складовою сучасного демократичного процесу виступає розробка, прийняття та реалізація політичного рішення. Від обґрунтованості, раціональності та системності політичних рішень великою мірою залежить розвиток як окремих суспільно-політичних інституцій, так і позитивна динаміка політичної системи в цілому. На думку українського автора Бориса Кухти, політичне рішення «це владний процес, суть якого у здебільше свідомому виборі та прийнятті системних, режимних рішень щодо реалізації національної політичної доктрини» [2, с. 114].

До характерних рис політичного рішення відносяться: високий ступінь організованості, раціональність та відповідна процедура вироблення, прийняття та реалізації політичного рішення, системність, опора на цінності, які домінують у суспільстві, врахування думки громадськості тощо.

Політичні рішення охоплюють усі сфери соціуму, ефективно рішення висуває вимоги до відповідного функціонування державних інститутів (влади), потребує розвиненої мережі політичних комунікацій (у тому числі – мас-медіа), активної позиції громадських організацій та окремих громадян (громадянського суспільства).

Саме проблеми у процесі прийняття та реалізації політичних рішень актуалізують у сучасній науці питання, пов'язані із сутністю демократії, етапами демократичного переходу для посткомуністичних країн, процедурою вибору оптимального рішення з-поміж наявних альтернатив, розширенням форм політичної участі громадян та сфери діалогу між владою та суспільством. Історично демократичний проект поєднував громадян та тих, хто ними править у системі прийняття та реалізації політичних рішень, відповідно однією із головних проблем демократичного розвитку виступає якість представницького зв'язку між владою та суспільством.

У контексті підвищення ефективності політичного рішення набувають актуальності питання легітимності влади, розробки та впровадження ефективних механізмів політичної взаємодії між державою та суспільством, перегляду ролі національної держави під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів в політичному та економічному просторах.

Мета статті – проаналізувати фактори підвищення ефективності політичного рішення, яке у сучасному світі, на думку автора, усе більше обумовлюється рівнем участі громадян, їх активністю у політичних питаннях. Саме тому особливу увагу приділено розвитку громадянського суспільства, підвищенню рівня участі громадян у процесі розробки, прийняття та реалізації політичного рішення.

На думку Лоуренса Ле Дюка «Стан демократії у світі викликає й оптимізм, і занепокоєння. З одного боку, демократія розквітла у значно більшій кількості місць, ніж раніше... Але не всі з новодемократизованих країн можуть розглядати свій досвід із демократичними політичними інституціями як гучний успіх. У багатьох випадках демократія не призвела до поліпшення рівня життя, економічного процвітання чи навіть необхідної політичної стабільності та справжніх реформ... У більш усталених демократіях Заходу, де демократичні політичні інституції як такі не зазнають жодної загрози, громадяни зазвичай висловлюють незадоволення якістю своєї демократії. Громадяни Європейського Союзу глибоко занепокоєні тим, що зараз набуло розголосу під назвою «дефіцит демократії», оскільки вони побачили, що влада над багатьма сферами політичного життя перейшла від їхніх національних урядів до віддалених централізованих інституцій нової Європи» [3, с. 12].

Дефіцит демократії проявляється у відсутності традицій участі громадян у процесі вироблення, прийняття та реалізації політичного рішення у країнах, що знаходяться у перехідному стані. На думку Мирослава Поповича, ці проблеми знаходяться у площині ціннісних орієнтацій посттоталітарних суспільств: «Кризовий стан українського суспільства вимагає всеосяжних змін ціннісно-нормативної системи шляхом витворення їх громадськістю, а отже, напрацювання відповідних процедур обґрунтування як самих цінностей, так і легітимації на їхніх засадах соціальних інституцій. Ці цінності та інституції повинні забезпечувати нові механізми соціальної інтеграції на підставі універсалістських морально-етичних систем, «знімаючи» у собі партикулярні етноси окремих самобутніх життєвих світів і культур» [5, с. 11].

Спільним для нашої країни та демократичних країн стало відчуття «віддаленості», відстороненості громадян від центру прийняття рішень, серед причин т. зв. «демократичної недуги» можна назвати „широко розповсюджене серед громадян відчуття, що їхні уряди стали відстороненими та далекими і що самі вибори не можуть гарантувати достатнього вибору та підзвітності... Громадяни переживають відчуття політичного безвладдя й висловлюють слабку довіру до здатності існуючих політичних інституцій упоратися з проблемами» [3, с. 12].

Структурно та організаційно політичні рішення у демократичному суспільстві обумовлюються розподілом влади на законодавчу, виконавчу та судову. Кожне рішення виступає як результат взаємодії органів державної влади, виконання ними закріплених законодавчо функцій та ролей у політичному просторі. Разом з тим, будь-яке рішення, незалежно від того, який інститут державної влади стоїть за ним, виступає невід'ємною частиною комплексної та системної державної політики. Враховуючи, що політичний простір виступає більш широким поняттям, аніж держава, то і сфера політичних рішень охоплює не лише діяльність державних інститутів, «... мусимо визнати, що окрім державної політики та її рішень є ще сегменти суспільного життя, що не входять у її зміст – це рішення, які приймають різні громадські об'єднання та організації, спілки, характер рішень їх мінімально політичний, або взагалі аполітичний (наскільки це можливо у громадянському суспільстві), і тому втрачають свій державний характер» [2, с. 115].

В Україні існують тенденції до підвищення ролі політичних партій, громадянського суспільства та представників мас-медіа у політичному процесі в цілому, та прийнятті політичних рішень, зокрема. Проте існують і певні відмінності, які відрізняють поведінку українських громадян від громадян розвинених демократичних країн. Найбільша з них знаходиться у недостатній правовій та політичній культурі українських громадян, інституцій громадянського суспільства, низькому рівні компетентності у справі захисту своїх прав і психологічна неготовність їх захищати. Якщо ж порівняти змістовність політичної участі громадян розвинених країн та українських громадян, то слід відзначити наступне: «рівень електоральної активності громадян в обох випадках є подібним; партійна ідентифікація громадян, стійкість їхніх політичних орієнтацій поки що суттєво нижча, ніж у громадян країн розвинених демократій; громадяни України менше заангажовані в діяльність організацій, які займаються вирішенням місцевих, локальних проблем; громадяни України мають приблизно той самий показник участі в легітимних мітингах та демонстраціях, що й громадяни розвинених демократичних країн; водночас громадянам сучасної України притаманний дещо вищий потенціал протестної активності не конвенційного типу (несанкціоновані страйки, бойоти, пікетування, захоплення будинків тощо)» [4, с. 383].

Щоправда, громадянське суспільство сьогодні достатньо динамічно розвивається, зростає і

рівень обізнаності громадян у політичних процесах. Конкуренція політичних партій призвела до формування стійких партійних ідентифікацій у суспільстві. Але, звичайно, рівень політичної участі громадян та їх об'єднань у політичному процесі (і не лише у виборчий період), вплив на прийняття політичних рішень залишається явно недостатнім. Оцінюючи стан громадянського суспільства український дослідник Ф. Рудич зазначає, що «вивчення стану громадянського суспільства в Україні свідчить про ймовірність кількох сценаріїв його розвитку. Перший. Згорання громадянського суспільства й реставрація в тому чи тому вигляді тоталітарного режиму. Другий. Консервація на тривалий час наявного стану речей і, відповідно, авторитарних методів управління. Третій. Поступовий еволюційний розвиток і зміцнення громадянського суспільства. останній сценарій є найбільш вірогідний. Проте не можна виключати й імовірності двох перших» [7, с. 147].

Варто погодитись із тим, що розвиток, утвердження громадянського суспільства, підвищення його ролі у процесі прийняття політичного рішення, це справа, яка потребує часу та зусиль від усіх зацікавлених сторін. Існують небезпеки, пов'язані із становленням та розвитком громадянського суспільства, громадської участі, зокрема те, що відкритість влади створює рівні можливості як для демократів, так і для тиранів. В історії були приклади, коли тоталітарні володарі використовували вільні вибори та інші можливості, які надаються демократичною політичною системою для захоплення влади та побудови антидемократичних політичних режимів.

Подальший розвиток громадянського суспільства в Україні залежить від розв'язання низки непростих проблем, одна з головних – це «удосконалення відносин між державою і суспільством, владою та громадянами. За роки незалежності в Україні не вдалось створити ситуацію, за якою більшість її громадян почувалися б активними суб'єктами політики, а не її пасивними об'єктами» [7, с. 147].

Одним із важливих кроків на шляху підвищення участі громадян у політичному процесі виступає загальна раціоналізація електоральної поведінки громадян нашої країни, яка виражається, на думку Д. Яковлева, у наступному: „сприйняття діяльності владних інститутів стало звільнятися від характерних для традиціоналістської свідомості елементів міфотворчості й завищених емоційно-романтичних сподівань стосовно влади; - натомість поки що не відбувся перехід до логіки – «у влади своє життя, у суспільства своє», панує розуміння необхідності створення в країні ефективної й дієздатної влади; – запит на ефективну владу формується не з постулатів „державної ідеології” чи повернення до колективістських цінностей (що є характерним для деяких посткомуністичних суспільств); – раціоналістичне усвідомлення того, що особисте благополуччя залежить від соціальних та політичних умов, обумовлених діями влади» [8].

Отже, можна стверджувати, що важливим структурним елементом процесу прийняття політичного рішення виступає вибір (у тому числі – електоральний), який має об'єктивну та суб'єктивну складові, відбувається у певному політичному часі та просторі.

В умовах ліберальної демократії громадянин виступає як ключовий актор політичного простору, до нього висувуються наступні вимоги: 1) проявляти постійну зацікавленість державними справами (навіть у питаннях, які не стосуються його повсякденного життя) і бути поінформованим про них; 2) коли це потрібно, виконувати громадянський обов'язок участі в голосуванні, референдумах; 3) під час виборчих кампаній діє раціонально, обмірковуючи проблеми сьогодення та приймаючи рішення, що ґрунтуються на власній думці; 4) цікавитись станом справ у суспільстві взагалі та бути активним у суспільному житті, підвищувати свій рівень освіти та культури.

Теорії раціонального вибору стверджують, що виборець бере участь у голосуванні, якщо користь від участі у виборах перевищує його моральні та матеріальні затрати на вибір. До того ж в умовах розвитку політичних комунікацій, виборець часто не має достатньо часу, для того, або зібрати повну інформацію щодо політичних програм партій та блоків та особистісних якостей кандидатів. Оскільки в абсолютній більшості країн у виборах беруть участь мільйони виборців, то „вага” кожного окремого голосу нескінченно мала. Тобто, ймовірність вплинути на результати виборів кожного окремого виборця вкрай низька (а саме нею мала би визначатись „користь” від голосування). Тому, якби „виборець за цих умов вів себе раціонально – в індивідуально-економічному сенсі – то мав би всі підстави утриматись від голосування. Та цього не трапляється... більш обґрунтованою є теорія групи дослідників з Мічиганського університету на чолі з А. Кемпбелом. Вони пояснюють участь громадян у виборах соціально-психологічною потребою висловити свою належність до тої чи іншої групи – солідаризуватись з великими соціальними групами... чи безпосередньо з певними партіями або ідеологіями. Тобто виборці беруть участь у голосуванні, щоб підтримати на виборах «своїх» [4, с. 363].

Узагальнюючи, можна назвати такі чинники електоральної поведінки, як: ідеологічна орієнтація, партійна приналежність громадян, оцінка політики за той час, коли партія, або політик були при владі, суб'єктивна значущість виборів, ставлення до особи кандидата (через його персональні якості або через здатність представляти його інтереси), думки соціального оточення.

Проте, у сучасних країнах, що здійснюють перехід до демократії раціональний вибір під час виборчих кампаній не є достатньою умовою, «ніхто вже не уявляє, що центр демократії може зводитися до системи виборчих змагань для встановлення влади більшості». На думку П. Розанвалона, «У демократичних виборах змішалися принцип обґрунтування і техніка прийняття рішень» [6, с. 12], що обумовлено трансформаціями системи політичних партій та парламентаризму: «Система партій, існування і роль якої не передбачав жоден із перших теоретиків демократії, постала від того часу як фактичне ядро політичного життя, тягнучи за собою царювання особистого суперництва і кланів. Парламент, на який від самого початку дивилися як на інституцію, що уособлює дух і форму представницького правління, навпаки, втрачав своє центральне місце і змінював характер свого функціонування. Початкова ідея форуму колективного розуму, де голосно б дебатовалися питання визначення загального інтересу, фактично перетворилося на систему торгування, підпорядкованого особистим інтересам» [6, с. 13].

Відбулось зміщення центру демократії, а прагнення громадян полягає у тому, аби «політичні процеси дозволяли ширшу участь населення та забезпечили б відчуття, що уряди стали більш чутливими до тих, хто їх обрав, та більш підзвітними їм» [6, с. 12].

До того ж урядовці виявляють схильність до «втрати зв'язків» з електоратом після виборчих кампаній і не мають бажання підтримувати діалог із громадянським суспільством при здійсненні державної політики після отримання позитивного виборчого результату. Як відповідь пропонується на новому рівні повернутись до старих, відомих демократичних інституцій. Одним із механізмів подолання незадоволення відірваністю політичного рішення від суспільства, слабкості голосу громадської думки у виробленні політичного рішення виступає референдум, який асоціюється з раннім, простішим баченням демократії: «... референдуми поліпшують якість демократії через участь громадян у політичному процесі таким шляхом, якого вибори самі по собі не можуть забезпечити. «Референдумна демократія» може являти собою тип міцної демократії... або принаймні може виявитися здатною вилікувати деякі хвороби сучасної представницької демократії» [6, с. 33].

Важлива роль належить також таким механізмам підвищення ефективності політичного рішення, як «обмеження терміну (тобто обмеження прав діючих посадовців претендувати на переобрання), відкликання обраних політиків, використання прямих попередніх виборів політичними партіями для висування кандидатів на публічні посади, а також інституції громадянських ініціатив та референдуми – усі ці різні реформовані заходи викликають поновлення зацікавленості до них у ряді країн, штатів, провінцій і муніципалітетів» [6, с. 14].

Форми політичної участі громадян можна розділити на три типи: – індивідуальні дії (голосування, контакти з посадовими особами, робота на кандидата в депутати чи партію, написання листів, петицій, звернень до державних посадовців тощо); – колективні дії (мітинги, демонстрації, підписування звернень); – прямі дії (несанкціоновані політичні страйки, бойкоти, пікети, захоплення будинків тощо) [Див. детал.: 4, 378-379].

Для нашої країни важливим завданням у процесі підвищення ефективності політичного рішення виступає консолідація влади та суспільства на основі довіри громадян до діяльності органів державної влади. Соціологічні дослідження виявляють «суперечливий стан та неоднозначні тенденції змін масової свідомості та психології громадян України: масова недовіра до влади, розчарування у дієздатності демократичних політичних інститутів, невпевненість у найближчому майбутньому, відчуття соціальної незахищеності за умов сучасної соціально-економічної та перманентної політичної кризи і, разом із тим, збереження більшістю громадян стабільного адаптивного ресурсу, оптимістичне сприйняття віддаленого майбутнього України та неприйняття насильницьких форм розв'язання суспільних проблем» [1, с. 11].

Таким чином, процес демократичних реформ потребує підвищення рівня участі громадян у процесі розробки, прийняття та реалізації політичного рішення, його відповідності прагненням громадян нашої країни незалежно від регіонального поділу, ідеологічних поглядів та електоральних уподобань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Головаха Є. Невідкладні заходи та стратегічні напрямки соціально-політичних змін / Є. Головаха // Філософська думка. — 2010. — № 2 — С. 11 – 18.

© **Закревський В. Е.**

2. Кухта Б. Політична влада та її рішення / Б. Кухта. — Львів : ЦПД, 2006. — 240 с.
3. ЛеДюк Л. Учасницька демократія: референдуми у теорії та на практиці / Л. ЛеДюк ; перекл. з англ. Р. Ткачук; гол. ред. і автор передм. Дж. Перлін; наук. ред. З. Грищенко. — Харків : Центр Освітніх Ініціатив, 2002. — 160 с.
4. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів / За заг. ред. А. Колодій; М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти АПН України, Укр. – канад. проект «Демократична освіта», Інститут вищої освіти. — К. : вид-во «Ай Бі», 2002. — 668 с.
5. Попович М. Українська модель суспільного розвитку: бажання і реальність / М. Попович // Філософська думка. — 2010. — № 2 — С. 5 – 11.
6. Розанвалон П. Демократична легітимність. Безсторонність, рефлексивність, наближеність / П. Розанвалон, пер. з фр. Євгена Марічева. — К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. — 287 с.
7. Рудич Ф. М. Політологія: Підручник / Ф. М. Рудич. — 2-е вид., стереотип. — К. : Либідь, 2006. — 480 с.
8. Яковлев Д. В. Рациональные реформы как основа консолидации та запорука стабільного розвитку / Д. В. Яковлев // Україна після президентських виборів 2010 р.: нові перспективи розвитку держави : Зб. матер. круглого столу (Одеса, 22 квітня 2010 р.) / Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень — Одеса: Фенікс, 2011. — 128 с.

Закревський В. Е. – кандидат педагогічних наук, заступник директора з наукової роботи, старший науковий співробітник Південного наукового центру Національної академії педагогічних наук України.

УДК: 130

ЄВРОПА, УКРАЇНА, США: ЦІННІСНІ СИСТЕМИ

У даній роботі на основі результатів численних досліджень європейських і світових цінностей розглянуті пояснювальні характеристики ціннісних систем Європейського Співтовариства, Сполучених Штатів Америки. Дістало обґрунтування відсутності ціннісно-нормативної єдності в Європі. Виявлено сутнісне протиріччя між самими великими колективними суб'єктами (ЄС і США) світового соціально-політичного процесу. Визначено необхідність набуття ЄС соціально-етичного інваріанта. Здійснено порівняльний аналіз ціннісних систем народу України та ряду країн Європи.

Ключові слова: ціннісно-нормативні системи, соціально-етичний інваріант, національна ідентичність, інтеграція, культура.

В данной работе, на основе результатов многочисленных исследований европейских и мировых ценностей, рассмотрены объяснительные характеристики ценностных систем Европейского Сообщества, Соединенных Штатов Америки. Получило обоснование отсутствие ценностно-нормативного единства в Европе. Выявлено сущностное противоречие между крупнейшими коллективными субъектами мирового социально-политического процесса. Обоснована необходимость обретения ЕС социально-этического единства. Осуществлен сравнительный анализ ценностных систем народа Украины и ряда стран Европы.

Ключевые слова: ценностно-нормативные системы, социально-этический инвариант, национальная идентичность, интеграция, культура.

In this work on the basis of the results of numerous studies of the European and world values, explanatory characteristics of the value systems of the European Community, the United States of America are considered. The lack of value-normative unity in Europe is defined. The essential contradiction between collective actors of international socio-political process is revealed. The necessity of the EU socio-ethical unity is proved. A comparative analysis of the value systems of the people of Ukraine and a number of European countries is implemented.

Key words: value-regulatory system, social and ethical invariant, national identity, integration, culture.